

ХАШЕВ В. Г.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології,
Дніпровський державний університет
внутрішніх справ

УДК 343.211

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.95>**ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗГОЛОШЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ**

У статті досліджено кримінологічні детермінанти розголошення державної таємниці в умовах воєнного стану, що передбачене ст. 328 КК України.

Констатовано, що у сучасних умовах воєнного стану та повномасштабної збройної агресії проти України питання захисту державної таємниці набуває особливої актуальності. Воєнний стан, запроваджений в країні, загострює необхідність забезпечення надійної інформаційної безпеки, оскільки будь-яке розголошення конфіденційної інформації може мати критичні наслідки для національної безпеки, обороноздатності та життя військових і цивільного населення. Незважаючи на законодавче регулювання питань охорони державної таємниці, існує низка недоліків у системі контролю, превентивних заходах, а також у професійній підготовці осіб, які мають доступ до такої інформації. Тому виникає нагальна потреба у науковому осмисленні основних детермінантів розголошення, зокрема в умовах воєнного стану, з метою вдосконалення існуючої системи захисту державної таємниці.

Запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 328 КК України, потребує не лише удосконалення системи охорони державної таємниці, але й підвищення рівня соціальної відповідальності службовців, посилення контролю, покращення матеріального забезпечення осіб, які працюють з секретною інформацією, а також загальної стабілізації соціально-політичної ситуації в країні. Подальші наукові дослідження у цій сфері повинні ґрунтуватися на широкій емпіричній базі, зокрема на системному аналізі статистичних даних і практики розслідування відповідних правопорушень.

Обґрунтовано важливість виявлення об'єктивних і суб'єктивних факторів, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у цій сфері. Проаналізовано роль соціально-економічних, соціально-політичних, організаційно-управлінських і правових чинників у формуванні сприятливого середовища для витоку секретної інформації. Значну увагу приділено впливу бойових дій на території України як основному каталізатору деструктивних соціальних процесів, що призводять до порушень режиму секретності. Статистика за 2021–2025 роки дозволила виявити динаміку змін у кількості відповідних правопорушень і зробити висновки щодо ефективності превентивних заходів. Запропоновано напрями удосконалення системи охорони державної таємниці в умовах збройного конфлікту.

Ключові слова: державна таємниця, воєнний стан, розголошення державної таємниці, кримінальні правопорушення, детермінанти, превенція, інформаційна безпека, національна безпека.

Khashev V. G. Determinants of disclosure of state secrets

The article explores the criminological determinants of the disclosure of state secrets under martial law, as stipulated in Article 328 of the Criminal Code of Ukraine.

It is stated that in the current conditions of martial law and full-scale armed aggression against Ukraine, the issue of protecting state secrets is becoming particularly urgent. Martial law, introduced in the country, exacerbates the need to ensure reliable information security, since any disclosure of confidential information can have critical consequences for national security, defense capability and the lives of the military and civilian population. Despite the legislative regulation of issues of protecting state secrets, there are a number of shortcomings in the control system, preventive measures, as well as in the professional training of persons who have access to such information. Therefore, there is an urgent need for a scientific understanding of the main determinants of disclosure, in particular in conditions of martial law, in order to improve the existing system of protecting state secrets.

Prevention of criminal offenses provided for in Art. 328 of the Criminal Code of Ukraine, requires not only the improvement of the system of state secret protection, but also an increase in the level of social responsibility of officials, strengthening control, improving the material support of persons working with secret information, as well as the general stabilization of the socio-political situation in the country. Further scientific research in this area should be based on a broad empirical base, in particular on a systematic analysis of statistical data and the practice of investigating relevant offenses.

The importance of identifying both objective and subjective factors contributing to the commission of criminal offenses in this area is substantiated. The study analyzes the role of socio-economic, socio-political, organizational-administrative, and legal factors in shaping a favorable environment for the leakage of classified information. Particular attention is given to the impact of military actions on the territory of Ukraine as a key catalyst for destructive social processes leading to violations of secrecy protocols. Statistical data for 2021–2025 made it possible to identify trends in the number of such offenses and assess the effectiveness of preventive measures. The article proposes directions for improving the system of protection of state secrets under conditions of armed conflict.

Key words: *state secret, martial law, disclosure of classified information, criminal offenses, determinants, prevention, information security, national security.*

Вступ. У сучасних умовах воєнного стану та повномасштабної збройної агресії проти України питання захисту державної таємниці набуває особливої актуальності. Воєнний стан, запроваджений в країні, загострює необхідність забезпечення надійної інформаційної безпеки, оскільки будь-яке розголошення конфіденційної інформації може мати критичні наслідки для національної безпеки, обороноздатності та життя військових і цивільного населення.

Як наслідок, проблема полягає в ідентифікації та аналізі детермінантів, що сприяють розголошенню державної таємниці в умовах підвищеного ризику – як через недбалість, людський фактор, так і через цілеспрямовану діяльність диверсійно-розвідувальних груп противника. Ускладнює ситуацію те, що інформаційні технології, соціальні мережі та цифрові канали комунікації значно розширили можливості несанкціонованого витоку інформації [1, с. 18].

Незважаючи на законодавче регулювання питань охорони державної таємниці, існує низка недоліків у системі контролю, превентивних заходах, а також у професійній підготовці осіб, які мають доступ до такої інформації. Тому виникає нагальна потреба у науковому осмисленні основних детермінантів розголошення, зокрема в умовах воєнного стану, з метою вдосконалення існуючої системи захисту державної таємниці.

Питання захисту державної таємниці та інформаційної безпеки є об'єктом постійної уваги з боку науковців, аналітиків, а також фахівців у сфері національної безпеки. В умовах

збройного конфлікту та динамічного розвитку цифрових технологій проблема витоку секретної інформації набула нових форм і загроз, що зумовлює необхідність постійного оновлення наукових підходів до її вивчення.

До авторів, які досліджували таку тематику, належать: В. С. Березняк, В. Т. Бусел, Б. М. Головкін, А. П. Закалюк, Ю. Б. Курилюк, В. В. Сергійчук, С. І. Шевченко, О. С. Юнін та інші.

Постановка завдання. Метою написання статті є визначення та систематизація основних детермінант, що сприяють розголошенню державної таємниці в умовах воєнного стану, з урахуванням сучасних загроз інформаційній безпеці.

Результати дослідження. Питання встановлення причин та обставин, що обумовлюють протиправну поведінку, є надзвичайно важливим елементом у системі кримінального права. Адже головна функція кримінального законодавства полягає не лише в забезпеченні правової охорони прав і свобод громадян, власності, громадського порядку, безпеки, довілля, конституційного ладу держави та міжнародного миру, але й у недопущенні скоєння правопорушень у майбутньому. Ст. 50 Кримінального кодексу України (далі – КК України) визначає, що покарання «має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами» [2].

Особливу актуальність у цьому контексті становить дослідження причин та умов вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 328 КК України – розголошення державної таємниці [2]. Аналіз цього виду протиправної діяльності має як теоретичне, так і прикладне значення, оскільки дозволяє краще зрозуміти підстави подібних порушень та сформувати ефективні механізми їхнього попередження. Для комплексного осмислення феномену розголошення державної таємниці необхідно глибше проаналізувати сутність поняття «детермінанти» та його значення в кримінологічному дискурсі.

У межах кримінологічної науки детермінація злочинності розглядається як різновид соціальної детермінації, яка пояснює зв'язок між суспільними умовами, формами діяльності людей і явищем злочинності. Детермінанти, у цьому контексті – це ті причини або передумови, які прямо чи опосередковано сприяють вчиненню кримінального правопорушення. Причинами є ті чинники, що безпосередньо призводять до протиправної поведінки, тоді як умови не викликають її самі по собі, але створюють сприятливе середовище для дії причин або пришвидшують настання негативних наслідків. До таких умов можна віднести, наприклад, прогалини в системі управління, неефективність інституційних механізмів, а також контролю в різних галузях діяльності держави. Комплекс причин та умов конкретного кримінального правопорушення формує певну систему, яка має інтегральні характеристики. Вона не зводиться до сукупності окремих детермінант, оскільки включає складну мережу взаємодії на різних рівнях – від індивідуального до загальносоціального [3, с. 106].

У цій системі розрізняють два типи елементів: ті, що прямо породжують злочинність, і ті, що лише створюють сприятливі умови для її виникнення. Такий поділ дозволяє глибше зрозуміти механізми протиправної поведінки та забезпечити адекватне реагування на неї як на рівні окремих видів кримінальних правопорушень, так і у ширшому масштабі – кримінальної політики держави загалом.

Вбачається, що актуальність вивчення детермінантів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 328 КК України, що стосується розголошення державної таємниці, зумовлена необхідністю виявлення комплексу причин та умов, які сприяють вчиненню цього правопорушення [2]. Встановлення цих чинників є критично важливим для формування дієвих механізмів попередження зазначених кримінальних правопорушень у майбутньому.

Таблиця 1

Кількість облікованих кримінальних правопорушень передбачених ст. 328 КК України

Назва статті \ Рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	січень-квітень 2025 року
Ст. 328 КК України	33	18	16	13	7

Водночас проведення повноцінного та обґрунтованого дослідження у цій сфері неможливе без опори на достовірні статистичні дані, що дозволяють оцінити реальний стан речей, виявити тенденції та зробити ґрунтовні висновки [4, с. 45-46].

Аналіз офіційної статистики щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 328 КК України, за період з 2021 по квітень 2025 року дозволяє простежити чітко виражену тенденцію до зменшення кількості таких кримінальних правопорушень. У 2021 році було зафіксовано 33 випадки, що є найвищим показником за весь розглянутий період. У 2022 році ця цифра знизилася до 18, що на 15 одиниць менше, або на 45,5%. Такий різкий спад може бути обумовлений підвищенням рівня безпеки обігу інформації та змінами у службових процедурах доступу до державної таємниці [5].

Протягом 2023 року показник зменшився до 16 кримінальних правопорушень, тобто на 11,1% менше, ніж у 2022-му. Це свідчить про поступове стабілізування ситуації у сфері охорони державної таємниці, хоча динаміка вже не була настільки стрімкою, як у попередній рік. У 2024 році зафіксовано 13 кримінальних правопорушень, що є найнижчим річним показником за весь період спостереження. Зменшення становило 18,75% у порівнянні з 2023 роком, або 60,6% у порівнянні з 2021 роком, що загалом вказує на ефективність превентивних заходів у цій сфері [5].

Однак дані за січень–квітень 2025 року дають підстави для певного занепокоєння. За перші чотири місяці 2025 року вже зафіксовано 7 кримінальних правопорушень, що становить 53,8% від загального річного показника 2024 року. Якщо така тенденція збережеться до кінця року, можна прогнозувати річне зростання (за умов пропорційного збільшення). Це потенційно свідчить або про відновлення активності осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації [5].

На думку Ю. Б. Курилюка, злочинність є результатом впливу сукупності різноманітних умов, кожна з яких має власні першопричини [6, с. 56]. Йдеться переважно про такі процеси та явища, як соціально-економічні, політичні, управлінські трансформації, що діють на більш високому рівні суспільного розвитку [7, с. 212]. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що розголошення державної таємниці зумовлюється низкою детермінантів, серед яких слід виокремити соціально-економічні, соціально-політичні, організаційно-управлінські та правові. Кожен з них відіграє свою роль у загальній системі детермінації пов'язаних з досліджуванним кримінальним правопорушенням.

У межах соціально-економічної сфери можна виокремити найбільш поширені криміногенні детермінанти. Серед них – тривала економічна нестабільність, високий рівень бідності, безробіття, глибока соціальна диференціація, нерозвиненість ринкових інституцій, проблеми, пов'язані з урбанізаційними процесами, а також зростання міграції, що є типовим явищем не лише для України, а й для багатьох країн світу [8, с. 107].

У контексті дослідження кримінального правопорушення, передбаченого ст. 328 КК України, варто виділити один із ключових чинників, що сприяє його вчиненню, а саме – низький рівень заробітної плати працівників державного сектору, які мають доступ до інформації з грифом «таємно». Недостатній матеріальний рівень стимулює частину таких осіб до пошуку додаткових джерел доходу, що, у свою чергу, іноді призводить до незаконного розголошення конфіденційних відомостей.

У соціально-політичному вимірі до факторів, які підвищують криміногенний ризик, належать зростання військово-політичної напруги як на національному, так і на міжнародному рівнях, ускладнення міждержавних відносин. Водночас в організаційно-управлінській сфері особливу загрозу становить поширена корупція, численні факти зловживань та порушень закону з боку чиновників різного рангу, включно з найвищим політичним керівництвом. Окрім того, критичним є фактор безвідповідальності органів влади, відчуження громадян від правлячих еліт, що, разом із низькою результативністю роботи державних інституцій, зокрема судової та правоохоронної системи, формує середовище високої правової вразливості.

У правовій площині криміногенні ризики пов'язані з прогалинами у законодавстві, а також із загальним зниженням рівня правосвідомості як у громадському середовищі, так і серед представників влади. Це супроводжується такими явищами, як правовий нігілізм, нехтування законами, вплив мас-медіа, який не завжди сприяє формуванню правової культури, а також поширенням форм девіантної поведінки – зокрема алкоголізму, наркоманії, тощо.

Виходячи з аналізу загальних причин і умов злочинності, слід перейти до розгляду детермінантів, що обумовлюють саме розголошення державної таємниці. Відповідно до положень ст. 328 КК України, зазначене кримінальне правопорушення полягає у незаконному розголошенні особою відомостей, які становлять державну таємницю, якщо такі були їй довірені у зв'язку з виконанням службових обов'язків або стали відомі іншим шляхом, і за умови відсутності ознак державної зради чи шпигунства [2]. Предметом кримінального правопорушення є самі відомості, визначені як державна таємниця згідно із Законом України «Про державну таємницю» (далі – Закон) [9].

Ст. 37 цього Закону покладає обов'язок контролю за охороною державної таємниці на керівників державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій. Крім того, відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України», саме Служба безпеки України здійснює контроль за дотриманням законодавства у цій сфері та виконує завдання із захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та безпеки держави [10].

Тобто, недоліки в реалізації зазначених положень – зокрема ослаблення системи контролю за збереженням державної таємниці з боку відповідальних структур та посадових осіб – можуть сприяти поширенню цього виду кримінального правопорушення.

На нашу думку, кримінальні правопорушення у досліджуваній сфері, можуть бути зумовлені сукупністю як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. До об'єктивних передумов варто віднести специфіку геополітичного розташування України, що, безсумнівно, викликає посилений інтерес з боку іноземних держав до внутрішньополітичних процесів, військового потенціалу та стратегічної інформації. Водночас серед суб'єктивних чинників можна виокремити низький рівень контролю у наукових і військових установах, недостатнє бюджетне фінансування, яке безпосередньо впливає як на матеріальне забезпечення персоналу, що має доступ до секретної інформації, так і на стан технічних засобів захисту. Окремо слід звернути увагу на високий рівень корупційних проявів у системі державного управління, які створюють сприятливі умови для недотримання режиму секретності та поширення зловживань.

Виходячи з викладеного вище, можна зробити висновок, що провідним фактором, який значною мірою детермінує розголошення державної таємниці, є наявність бойових дій на території держави. У випадку України таким чинником стала війна на сході країни, яка перетворилася на повномасштабне вторгнення, що супроводжувалася різким зростанням кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень з початком активної фази військового конфлікту. У зазначений період в державі посилювалися соціально-політичні напруження, загострилися суперечності між окремими соціальними групами, що призвело до руйнації основних культурних норм, знецінення моральних орієнтирів та цінностей. Ці процеси активізувалися на тлі сепаратистських рухів і спроб підірвати стабільність державного устрою, що, своєю чергою, створило сприятливе підґрунтя для зростання випадків незаконного розголошення державної інформації.

У зв'язку з цим, можна виділити низку ймовірних детермінант, що сприяють вчиненню кримінального правопорушення, передбаченого ст. 328 КК України. По-перше, це неналежне забезпечення режиму охорони державної таємниці, що проявляється у зниженні ефективності контролю з боку відповідальних посадових осіб та державних структур. По-друге, на ситуацію істотно впливає стан населення, який виникає внаслідок бойових дій на тимчасово окупованих територіях, що перебувають поза контролем України. Це призводить до деструкції національної єдності у сфері цінностей і нормативів. По-третє, економічні фактори, зокрема нестача матеріальних ресурсів для забезпечення гідного рівня життя, а також глибокі соціально-економічні суперечності між потребами окремих індивідів і груп населення, особливо в регіонах, де спостерігається відчуження від загальнодержавного дискурсу, також відіграють значну роль [11, с. 62].

Висновки. У межах проведеного дослідження було з'ясовано, що ефективне запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 328 КК України, неможливе без комплексного аналізу детермінантів, які спричиняють або сприяють їх виникненню. З'ясування причин і умов, що обумовлюють розголошення державної таємниці, має ключове значення як у теоретичному, так і в прикладному контексті, оскільки дозволяє сформувати ефективні превентивні механізми та вдосконалити державну політику у сфері національної безпеки.

Проаналізовані статистичні дані за період з 2021 по квітень 2025 року свідчать про загальну тенденцію до скорочення кількості таких правопорушень. Проте вже у першому кварталі 2025 року простежується ймовірне зростання динаміки, що потребує підвищеної уваги з боку правоохоронних та контррозвідувальних органів. Така ситуація вказує на нестабільність криміногенної обстановки у відповідній сфері, а також на необхідність глибшого вивчення соціальних, політичних, економічних і правових чинників, що безпосередньо чи опосередковано впливають на поведінку осіб, яким довірено інформацію, що становить державну таємницю.

У процесі аналізу встановлено, що основними детермінантами правопорушень, пов'язаних із розголошенням державної таємниці, є: неналежне забезпечення охоронного режиму, соціально-економічні труднощі (зокрема низький рівень матеріального забезпечення посадових осіб), поширення правового нігілізму, політична напруга, а також наслідки воєнних дій, що провокують стан соціальної дестабілізації та руйнацію базових цінностей. Особливо небезпечним чинником виступає воєнний стан, що є каталізатором низки соціальних процесів, що значною мірою дестабілізують державні інституції й підвищують ризик витоку секретної інформації.

Отже, запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 328 КК України, потребує не лише удосконалення системи охорони державної таємниці, але й підвищення рівня соціальної відповідальності службовців, посилення контролю, покращення матеріального забезпечення осіб, які працюють з секретною інформацією, а також загальної стабілізації соціально-політичної ситуації в країні. Подальші наукові дослідження у цій сфері повинні ґрунтуватися на широкій емпіричній базі, зокрема на системному аналізі статистичних даних і практики розслідування відповідних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Запобігання рейдерству працівниками Національної поліції України: метод. рекомендації / кол. авт.: Юнін О. С, Шевченко С. І., Березняк В. С. та ін. Дніпро: ДДУВС, 2023. 52 с
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Головкин Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері: монографія / за ред. В. В. Голіни. Х.: Нове слово, 2004. 252 с
4. Кримінологія: підручник. / Л. С. Сміян та ін. К.: Національна академія управління, 2010. 496 с.
5. Статистика: Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
6. Курилюк Ю. Б. Соціальна зумовленість злочинності в сучасному суспільстві. Юридична наука. 2014. № 9. С. 53–64.
7. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика [у 3-х кн.]. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. К.: ВД «Ін Юре», 2007. 424 с.
8. Кримінологія: підручник / за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. Х.: Право, 2018. 416 с.
9. Про державну таємницю: Закон України від 13 лют. 2020 р. № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.
10. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 бер. 1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
11. Сергійчук В. В. Деякі детермінанти розголошення державної таємниці. Sciences of Europe. 2020. Vol. 4. No 47. С. 59–63.

